

Joxemari Iturralde

Narratibaren indarra eta bizitasuna

Iñaki ZUBELDIA

Biografia

Joxemari Iturralde 1951ko urriaren 20an jaio zen Tolosan. Iruñean, 1973an, amaitu zuen lizentziatura Filosofia eta Letretan, *Lenguas Románicas* sailean. 1975etik aurrera hainbat institututan irakasle izan da. Gaur egun, Euskara eta Euskal Literaturako Katedraduna da "Orixe" Institutuan, Tolosan.

1977an, Bilbon, Bernardo Atxaga, Manu Ertzila, Jon Juaristi, Ruper Ordorika eta Joseba Sarrionandiarekin batera "Pott" Banda Literarioa osatu zuen.

"Henry Bengoa inventarium" ikuskizuna eman du ezagutzera, Bernardo Atxaga eta Ruper Ordorikarekin batera.

Aldizkari, egunkari eta publikazio ugaritan idatzi izan du urtetan (*Artelekuko Zehar* aldizkarian, *Argia* astekarian, *Xaguxarra*, *Akademia Sekretua*, *Garziarena* aldizkarian, *Emak bakia* baita argitaletzeko proiektuetan, egunkari askotan, *Egunkaria* eta *Mugalari* gehigarri kulturaletan eta abar...). Bestalde, liburu ugari euskaratu ditu.

Hainbat musikari eta abeslarirekin ere lan egin du proiektu musikal batzuetan eta bere poemak hainbat abeslarik (Ruper Ordorika, Jabier Muguruza/Les Mekaniciens, Alaitz eta Maider...) eta abesbatzak (Xun-Xume, Hodeitruk...) abestu eta grabatu dituzte.

Bibliografia

- Ene Ixabel maiteari gutuna martxoak 10ean gaitzak jota natzan ohetik*, Cuentos Incombustibles Editorial 1982, Narrazio laburra (Bilboko "Ipuin Erregaitzak" Lehiaketan 1. Saria).
- Dudular*, Erein 1983, Narrazioak ("Bilbao Hiria" Ipuin Lehiaketan 1. Saria).
- Nafarroako artizarra*, Elkar 1984, Nobela.
- Pic nic zuen arbasoekin*, Erein 1985, Narrazioak. (Eusko Jaurlaritzaren "Kiri-kiño" Ipuin Lehiaketan 1. Saria).
- Hamasei urte bete nuenean hiriko argiak iraungi ziren*, Eusko Jaurlaritza argitalpenak, 1986, Ipuina, (Eusko Jaurlaritzaren Lehiaketan 1. Saria).
- Zikoinen habian sartuko naiz*, Pamiela 1986, Gazteentzako nobela.
- Londresen nago aitonarekin*, Erein 1987, Gazteentzako nobela.
- Ijitoak dauzkat etxean*, Pamiela 1988, Gazteentzako nobela.
- Erromesaren aztarna galdua*, Bilboko Udala argitaletxea, 1990, Ipuina, (Bilboko Udalaren Literatura Lehiaketan 1. saria).
- Izua hemen*, Erein 1989, Nobela (Bizkaiko Diputazioaren Nobela Lehiaketan 1. Saria).
- Bederatzi gutun t'erdi*, Erein 1992, Gazteentzako nobela.
- Filipinetan bizi den idazlearen kontuak*, Pamiela 1993, Narrazioak.
- Lau bizikleta urrutira joateko*, Erein 1994, Gazteentzako nobela.
- Sute handi bat ene bihotzean*, Pamiela 1994, Gazteentzako nobela.
- Lau Zaldun*, Erein 1995, Narrazio laburrak.
- Kilkerra eta roulottea*, Erein 1997, Nobela (Kritika Saria 1998).
- Lehen amodioa Suedian*, Ibaizabal 1997, Gazteentzako nobela.
- Espaloiak biltzen*, Aizkorri 1998, Ipuina.
- Bost joku zerutiar*, CM argitaletxea, 1998 (testua + musika)
- Euliak ez dira argazkietan azaltzen*, Erein 2000, Nobela.
- Marmokiñe*, Elkarlanean 2000, Ipuina.
- Zak zikoina*, Elkarlanean 2000, Ipuina.
- Kaliforniako neskak*, Ibaizabal 2000, Gazteentzako nobela.
- Risky eta bere lagunak*, Elkarlanean 2000, Gazteentzako nobela.
- Ke gorria botatzen zuen tximinia*, Gara 2000, Ipuina.
- Horra Maril*, CM argitaletxea, 1998 (testua + musika) 2000, Gabon ipuina.
- Riskyren bihurrikeriak*, Elkarlanean 2001, Gazteentzako nobela.
- Nora noa?*, Erein 2001, Narrazioak.

- Horra Mari!*- (*Gabon ipuina*) CM argitaletxea (testua + musika) 2001.
Ni ez naiz umea, Erein 2001, Ipuina.
Risky, zaude geldirik!, Erein 2001, Gazteentzako nobela.
Pikondoaren ondoan, Gara 2001, Ipuina.
Poloniako lautada izoztuak, Igela 2001, Nobela.
Riskyren barrabaskeriak, Elkarlanean 2002. Gazteentzako nobela.
Azken urtea Lizeoan, Ibaizabal 2002, Gazteentzako nobela.
Lagun mexikarra, Gara 2002, Ipuina.
Ni ez noa berriz Lourdesera, Elkarlanean 2003, Ipuina.
Bidegileak: Jon Andoni Irazusta, Eusko Jauriaritza 2003. Saioa.
Amets baten barruko pilotua, Gara 2003, Ipuina.

Itzulitako obrak

- Amb l'avi a Londrres*, Ediciones B 1989, Gazteentzako nobela. Katalana.
Izua hemen (Pelko täällä), Pohjoinen 1996, Nobela. Suomiera.
Euliak ez dira argazkietan azaltzen (Kärpäset eivät näy valokuvissa), Lurra Editions Kustantamo 2005, Nobela. Suomiera.
Redsmoke, Gara 2000, Ipuina. Ingelesa.
By the fig tree, Gara 2001, Ipuina. Ingelesa.
The mexican friend, Gara 2002, Ipuina. Ingelesa.
The dream pilot, Gara 2003, Ipuina. Ingelesa.
Las moscas no salen en las fotos, Erein 2004, Nobela. Gaztelania.

Berak euskarara itzulitako obrak

- Ernest HEMINGWAY: *Agurea eta itsasoa*, Elkar 1986, Nobela.
 T. S. ELIOT: *Lur eremua* (Joseba Sarrionandiarekin batera), Hordago 1982, Poesia.
 Susan H. HINTON: *Errebeldeak*, Desclée/Alfaguara 1988, Nobela.
 Susan H. HINTON: *Kaleko legea*, Desclée/Alfaguara 1989, Nobela.
 GIANNI RODARI: *Makinaz idatzitako ipuinak*, Desclée/Alfaguara 1989, Ipuina.
 Roald DAHL: *Bakarka hegal egiten*, Desclée/Alfaguara 1990, Nobela.
 Roald DAHL: *Matilda*, Desclée/Alfaguara 1991, Nobela.
 Paul ELUARD: *Hegal Arintxu*, 1990, Ipuina.

A. MARTIN / J. RIBERA: *Ez ezazu sardinarik eskatu garaiz kanpo*, Desclée/Alfaguara 1991, Nobela.

Christine NÖSTLINGER: *Konrad*, Desclée/Alfaguara 1992, Nobela.

Bill S. BALLINGER: *Kez egindako erretratua*, Igela, 1992, Nobela.

Omar KHAYYAM: *Rubaiyatak*, Erein, 2001, Poesia.

Ignacio MARTINEZ DE PISON: *Bravo anaien altxorra*, Elkar 1997, Nobela.

Bernardo ATXAGA: *Jimmy Potxolo* (moldaketa abesbatzentzat).

Sarrera

Joxemari Iturraldearen obra oso ugaria eta zabala da. Helduentzat, gazteentzat eta haur txikientzat idatzi du eta prentsan ere ehundaka artikulua argitaratu ditu. Horrez gain, itzulpenak eta moldaketa musikalak ere egin ditu. Beraz, hori dena aztertzen hastea lan neketsua eta luzea izango litzateke eta, gainera, nire atal hau Haur eta Gazte Literaturari eskainia dagoenez, horixe egingo dut nik hemen. Joxemari Iturraldearen Haur eta Gazte Literaturako produkzioa aztertzen saiatuko naiz.

Hasteko, esan dezadan Joxemari Iturraldearen ezaugarri nagusienetako bat bere prosaren indarra eta bizitasuna dela. Bere nobelak eta ipuinak jostun trebe batek josita baleude bezala irakurtzen dira, hari ikustezin batek maisuki lotzen baititu historia barruko pertsonaiak, egoerak eta korapiloak, kontatzen denari koherentzia, batasuna, lotura eta sinesgarritasuna emanez.

Bere liburu guztietan zerbait gertatzen da, historia indartsu bat dago eta pertsonaien arazoez eta bizikizunek irakurle gaztea harrapatu egiten dute, formalismoetan eta idazlearen saio metafisiko, teorikoetan denbora gehiegi galdu gabe. Iturraldearen Gazte Literaturako lehen hiru obrek (*Zikoinen habian sartuko naiz*, *Londresen nago aitonarekin* eta *Ijitoak dauzkat etxean*) ezaugarri berdintsuak dituzte. Hiru obrak freskoak, espontaneoak, umoretsuak, arinak, ironikoak, biziak dira, interesa hasieratik bukaeraraino mantentzen dutenak. *Londresen nago aitonarekin* liburua irudimenez eta erudizioz bete da dago. Historia txori baten arintasunarekin mugitzen da batetik bestera Londresen, tartean umorea, ironia, freskotasuna, arintasuna, abentura, bizitza bera... nabari duzularik.

Lehenengo hiru liburu hauetan agertzen zaizkigu jadanik gero Iturralderen Haur eta Gazte Literaturako hainbat liburutan agertuko zaizkigun pertsonaia ezagunak: Risky, gazte herabea, Gomax, bere lagun inozo eta alua, Anuxka, neska puska galanta eta ederra (Riskyren begiekin ikusita, behintzat...), Currito edo Curro eta beste batzuk..

Hasierako obra hauetan hizkuntza gehiegi landu gabea eta artificio literario handiegirik gabekoa da, baina narrazioaren haria bizi-bizia, ondo eraikia, gustagarria suertatzen da... Kontakizunak izugarriko indarra du eta gaztea harrapatuta gelditzen da idazleak ehundu duen armiarma-sare edo trama erakargarri horretan.

Hurrengo bi obrak (*Bederatzi gutun t'ardi* eta *Filipinetan bizi den idazlearen kontuak*) pixka bat desberdinak dira eta eboluzio bat nabari da Iturralderen narratiban. Lehenengo liburua landuagoa da eta imajinazioz eta erudizio literarioz betea ageri da. Bukaera aldera, hizkuntza aldetik saiakera serioagoa ikusten da pasarte literarioak sartzeko (konparazioak, adjektiboak, hitz jokoak, zentzu bikoitzeko hitz eta espresioak...). Oso atsegina egiten da, batez ere mutilaren alde herabe eta lotsatia azaltzen duenean Anuxkarekiko. Orrialde hunkigarriak suertatzen dira horiek... Beste pertsonaia berri bat ere ageri da obra honetan: Aurelio, harroa, motoan ibili eta neskak bereganatzen dituen...

Bigarren liburua (*Filipinetan bizi den...*) ez dakit Haur eta Gazte literaturan sar daitekeen. Gehiago dirudi helduentzat egindako eta ipuin solteez osatutako material bat. Risky eta Anuxkaren istorioekin ez du zerikusirik liburu honek eta estiloa ere oso desberdina da, kontatzeko era, prosa, narrazioa... serioagoa, sakonagoa, korapilatsuagoa da.

Ondoren, Iturralderen ibilbidea (Haur eta Gazte Literaturari dago-kionean, betiere) trifurkatu edo hiru adarretan banatzen da gutxienez. Agian, hau esatea gauzak gehiegi sinplifikatzea da, baina aztertzaileok gauzak (multzo logikoetan) sailkatzeko joera edukitzen dugu eta nire sailkapen hau ere asmo horrekintxe eginda dago. Beste norbaitek, apika, sailkapen hau baino egokiago ikusiko du beste bat. Ez dut zalantzan jarriko beste sailkapen edo ikuspegi hori. Ikuspegi honek niri balio dit Joxemari Iturralderen ibilbidearen nondik norakoa ulertzeko eta interpretatzeko, eta aski dut horrek. Ez dut dotrinarik ezarri nahi analisi xume honekin.

- a) Gaztetxoentzako liburuak: Risky eta Anuxkaren eta beste lagun batzuen historia atsegin, umoretsu eta ironikoak jorratzen dituzten liburuak sartuko lirateke hemen: *Lau bizikleta urrutira joateko*, *Sute handi bat ene bihotzean*, *Risky eta bere lagunak*, *Riskyren bihurrikeriak*, *Risky zaude geldirik*, *Riskyren barabaskeriak*.

Liburu hauek denek hasieran esan ditugun ezaugarriak dituzte: obra freskoak, espontaneoak, umoretsuak, arinak, ironikoak, biziak... dira. Hizkuntza aldetik ulerterrazak eta zuzenak dira, zeharbideetan eta esaldi korapilatsuetan galtzen ez direnak.

- b) Bigarren multzo honetan Haur ipuinak sartuko genituzke, Iturraldeek jorratu duen beste multzo eta estilo bateko liburuak. Hemen sartuko genituzke: *Espaloiak biltzen*, *Marmokiñe*, *Zak zikoina*, *Ke gorria botatzen zuen tximinia*, *Ni ez naiz umea*, *Pikondoaren ondoan*, *Lagun mexikarra*, *Ni ez noa berriz Lourdesera* eta *Amets baten barruko pilotua*.

Sail honetan bariazio handiagoa dago. Hauetako batzuk imajinatiboak, irudimenez beteak dira, beste batzuk hunkigarriak, interesgarriak, bakarren bat nahiko xumea (pentsatu 6 urteko umeentzako dela), beste batzuk misteriozkoak... Hizkuntza hemen ere ulerterraza eta zuzena da.

- c) Hirugarren multzoan gazteentzat idatzitako obra landuagoak, nobela mamitsuagoak sartuko genituzke: *Lehen amodioa Suedian*, *Kaliforniako neska*, *Poloniako lautada izoztuak* eta *Azken urtea Lizeoan*.

Bi lehenengoak indar handiko nobelak dira. Euskal Herritik kanpo gertatzen da historia, baina protagonista bietan hementengo gazte bat da, lehenengo kasuan, mutila, Suediara joaten dena, eta bigarrean, neska, Kaliforniara joaten dena. Biek herrialde horietako gazteekin eta hango zibilizazioarekin topo egingo dute eta esperientzia harrigarri eta hunkigarriak biziko dituzte.

Poloniako lautada izoztuak narrazio oso berezia da, misterio-tsua, interesgarria... Maitasun historia bat zeharka kontatua, bukaeran ohartzen zarelarik maitasun historia bat dela. Oso lan literarioa: konparazioak, deskribapen zehatzak, metaforak, sentimendu eta xehetasun txikiak oso modu sujerikorrean azalduak, euskara maila altua, esaldi jantziagoak eta aberatsa-

goak... Batez ere misterio mundu hori oso ondo gorde du egileak bukaera arte. Gazte heldu samarrentzako eta helduentzako liburua da, nire ustez, bai jorratzen duen gaiaren ikuspegitik eta baita narrazioa eta argumentua tratatzeko eraren aldetik ere... Riskyren istorioetatik guztiz desberdina da, originala, landua...

Azken urtea Lizeoan liburuak nobela beltzaren eta poliziakoaren ezaugarriak ditu. Misterioz betea dago eta Lizeo horretan gauza harrigarri eta sinestezinak gertatzen dira. Azkenean korapiloa pixkana-pixkana askatzen joaten da eta liburuko trama argitzen, baina irakurlea ezustetik ezustera erabiltzen du idazleak. Esan beharrik ere ez dago interesa bukaeraraino mantentzen duela liburuak eta gazteen arteko harremanak, euren arteko arazoak, irakasleekiko ikuspegia eta jarrera, azken batean, Lizeoko komunitate horretako bizitza oso zehatz aztertuta eta deskribatuta daudela eta une batean kaos ulertezin bat dena poliki-poliki argitzen joaten dela.

Gaingiroki bederen ikusi ditugu Iturralderen obra guztiak eta irakurketa honetatik ateratzen den (lehenengo) ondorioa hauxe da: Joxemari Iturralde kontalari trebea dela, historia sortzaile aparta eta narratibaren hariak maisuki maneiatzen dituena. Horri eranstean badizkiogu beste osagarri hauek: prosaren indarra eta bizitasuna, freskotasuna, espontaneitatea, umorea borborka, ironia, arintasuna, irudimena, erudizioa batzuetan, hizkuntza ulerterraza, historia indartsu bat ia beti..., konturatuko gara Iturralderen obrak oso erakargarriak eta atseginak direla gazteentzat eta hauek gogo onez irakurtzen dituztela.

Bere *best seller* historikoa *Londresen nago aitonarekin* dela esan genezake, 40.000 ale inguru salduekin, eta gaur egun oso harrera handia duen liburua *Lehen amodioa Suedian* dela ere esan genezake. Honek ez du esan nahi beste liburuek harrera kaxkarra dutenik, oro har, Iturralderen liburuek oso eskakizun handia baitute.

Eta zer gertatzen da gure Haur eta Gazte Literaturako kritika ofizialarekin? Bada, Joxemari Iturralde ia-ia ignoratutako edo bazterrean utzitako idazle bat dela kritikari horientzat. Gazteek eta andereño/irakasleek estimatzen dute eta maite dute idazle honen obra, baina kritika ofizialak apenas aipamen berezirik egiten duen bere liburuez. Balore positibo nabariak dituela Iturralderen obrak ezin da

ukatu, eta narratibaren sekretuak inor gutxi bezala erabiltzen dituela ere gauza jakina da, baina kritika ofizial honek parametro bereziak ditu nonbait liburu baten baloreak neurtzeko, eta Iturraldearen indarra eta bizitasuna, umorea eta ironia, historia indartsuak korapilatzekeo trebetasuna ez da nahikoa nonbait. Eta hor ikusiko dituzu modu harrigarrian liburu zozongo batzuk, indarrrik gabekoak, irudimen eska-sekoak, ezer gutxi kontatzen dutenak, onenen aldarera igota, behin eta berriz aipatuta eta gomendatuta... *Cosas veredes...*

Elkarrizketa

Elkarrizketatzailea: Iñaki Zubeldia

IZ: *Zure literatur produkzioan eta zure ibilbidean izugarritzko pi-sua du gazteentzako literaturak. Hasieratik garbi al zeneukan hori zela bereziki joratu nahi zenuen esparrua ala zerbaiten eraginez ekin zenion adin horretako gazteentzat liburuak idazteari?*

JMI: *Hasieratik garbi neukana zera zen, literatura egiten salatuko nintzela besterik gabe. Gertatzen da, ordea, nik, helduentzako literatura egitean, oso mantso idazten dudala, urteak behar izaten ditudala liburu bat inprentara eraman arte. Orduan, batzuetan, atsedenaldia hartzearen eta lasaigarri gisa, beste zerbait hasten naiz egiten ordura arte erdi idatzita eta amaitu gabe dagoen liburu hori pausatzen joan dadin. Eta beste zerbait hori izan daiteke itzulpen bat, poema bat, haur edota gazte liburu bat. Hemen ez naiz inoiz tratatzen eta izugarri disfrutatzen dut. Behin haur edota gazte liburu hori amaitu ostean, berriz heltzen diot bazter batean utzitako helduentzako beste liburu hari. Niretzat gazte liburu bat idaztea gozamen hutsa da, ez dut inoiz ezer sufritzen, ez dut inoiz zalantzarik izaten, eta oso gustura egiten dudana da. Alderantziz, helduentzako idaztea kezka eta arazo iturri askoz handiagoa izan da beti niretzat.*

IZ: *Zure liburuetakoa protagonisten izenak asko errepikatzen dira eta oso kuriosoak dira gainera. Hasteko, bi izen errusiar horiek nondik edo nola sortu dira? Riskyrena liburuan azaltzen duzu, Rimsky Korsakoff konpositorearen izena errepi-*

katzen zuelako gelditu zaiola izen hori. Baina, kasualitatea da bi protagonista nagusiek (*Risky* eta *Anuxka*) izen errusiarra edukitzea. Nondik nora sortu zitzaizun *Anuxka*. Agian, garai batean Jose Antonio Villar-ek kantatzen zituen "Anuxka izen goxoa..." edo "Arratsa Moskun hotza da..." abesti erromantiko haietatik?

JMI: Gazte denboran oso arrunta izan ohi da jendeak elkarri ezizenak jartzea. Betidanik gustatu izan zait izenak aldatzea eta izen horiekin keinuak egitea jolas modura (keinu horiek ezkutuak edo erdi ezkutuak suerta daitezke irakurlearentzat). Arrazoi duzu, *Risky* eta *Anuxka* izenek errusiar erreferentziak dituzte, hasiera batean behintzat. Baina ez hori bakarrik, "risky" hitzak, adibidez, "arriskutsu" esan nahi du ingelesez. Eta dakizunez, euskaraz, neska bat ederra denean "hori duk hori neska puska" edo "hori duk hori bildots puska" esaten da. Nik "puska" horren amaierako "uxka" Ana edo Ane izenarekin lotu nuen, eta horrela sortu zen "Anuxka".

Erreferentzia musikalak direla-eta, aitortu behar dizut ni musikazale amorratua naizela. Garai batean nire sosa guztiak liburutari eta diskotari joaten ziren. Ni *Risky*ren adinekora nintzela bazegoen Espainian musika talde famatu bat, "Los Pasos" (oraindik ere gordeak ditut etxean haien disko guztiak), eta haiek atera zuten behin arrakasta itzela izan zuen kanta bat, "Anuxka" izenekoa, errusiar antzeko melodia batez abesten zutena. Oraindik ere buruz dakit kantaren letra guztia: "Ella se llamaba Anuxka, nunca la podré olvidar, me dejó un bello recuerdo, su inocencia y su bondad..."

IZ: *Eta nondik atera dituzu Curro, Gomax, Aurelio, Koldobika (Mamarro), Enrico, Juan Inazio, Lorenzo Jose eta Jose Lorenzo Bienzobas venezuelarrak, Silbia de Sandobal mexikarra, Joxe Ramon, Jon Andoni... eta beste hainbat izen kurioso eta xeble batzuetan? Agian zure haurtzaroko eta gaztaroko lagun batzuk ere kamuflatuta daude horien artean?*

JMI: Bai. Lagun eta bereziki ezagun aski dago hor tartean kamuflatuta. Ez du horrek esan nahi Gomax bezalako gazte bat, igual-iguala, izan zenik; Gomaxek izan ditzake bizpahiru

gazte diferentetik hartutako ezaugarriak, denak nahastuta edota itxuraldatuta behintzat. Horrela askotan lan egiten dut, bi edo hiru ezagun hartu eta zerbait aldatu ostean, pertsonaia berri bat atera.

IZ: *Nolakoa izan zen JMI:ren haurtzaroa eta gaztaroa Tolosan? Ikasketak erdaraz egingo zenituen seguru asko? Eta kalean euskararik hitz egiten al zuten garai hartako Tolosako gazteek?*

JMI: Oroitzapen onak ditut orokorrean. Etxe handi batean hazi nintzen, tamaina dezenteko lorategi eta baratzez inguratuta zegoena. Hantxe bizi ginen anaia-arrebak, lehengusu-lehengusinak, osaba-izebak, aiton-amonak... Hantxe, etxetik atara gabe, eman nituen urte asko, etxetik eskolara eta eskolatik etxera, baina oso gustura, beti jolasten. Gainera, gure osabek biblioteka handia zeukaten, liburu mordoz hornitua, eta hantxe hasi nintzen irakurtzen, nire kasa, inork ezer esan edo agindu gabe. Gero, adin batetik aurrera dena koadrilan egiten zen eta orduan dena kalean egiten genuen edo mendian... Anaia eta lehengusuen artean ni zaharrena izanik uda osoa, orduan hiru hilabete izaten ziren udako oporrak, Errioxako herrixka batean ematen nuen aitona eta amonarekin, haien "itsumutil" nintzela. Herrixka hori da nire liburu batzuetan azaltzen den Vetierro.

Ikasketak, jakina, denak gaztelera hutsean egin behar izan genituen, bai batxilergoan eta baita unibertsitatean ere. Garai hartan ez zen, gure giroko gazteen artean behintzat, euskararik entzuten Tolosan.

IZ: *Zure gazte denboran Riskyren istorioetan gertatzen direnen antzekoak gertatzen al ziren? Bihurrikeriak eta barrabaske-riak bai seguru asko, baina sexu kontuetan gazteen artean ere ez al zegoen giro itxiagoa eta itoagoa?*

JMI: Bai, gertatzen ziren horrelakoak eta antzekoak. Baina neska eta sexu kontuetan ez zegoen ezer garai hartan. Nik Tolosako Eskolapioetan ikasi nuen eta denak mutilak ginen. Urtean behin apaizek, halako garrantzi berezia emanez, "Ejercicios Espirituales" deituriko muntaia bat antolatzen ziguten. Urte batean gure "zuzendari espirituala" deitzen zitzaion apaizari eskatu genion, mesedez, ea posible izango zen apaiz aditu

batek guri neskei buruz hitz egitea. Eguna ailegatu zen eta apaiz aditu hura honela hasi zitzaigun: "Beno, emakumeei buruz hitz egin diezazuedan eskatu didazue eta hala hitz egingo dizuet. Bai, hitz egingo dizuet nik ezagutzen dudan emakume bakar horri buruz, hots, Ama Birjinari buruz. Ama Birjina..." eta horrelako erretolika bota zigun ordubetez. Giroa, alde horretatik behintzat, ezin penagarriagoa izan genuen. Herritik kanpora bizitzera, unibertsitate batera estudiatzera joan ginen arte, neska eta sexu kontuak ez zuen asko aurreratu gure artean, egia esateko.

IZ: *Badakit betidanik irakurtzeko zaletasun handia izan duzula, baina noiz eta nola hasten da zaletasun hau? Zeintzuk izan ziren harrapatu zintuzten lehen liburu haiek?*

JMI: Irakurtzeko zaletasuna oso goiz piztu zitzaidan. Kuriositatez. Etxean zeuden liburuak irakurtzen hasiz piztu zen nire kasuan. Gero uda partean, ordu luzeak ematen nituen bakarrik Errioxan aitona eta amonarekin nengoela. Ez dakit nik orain zenbat ulertuko nuen, baina garai hartan irakurri nuen lehen aldiz Don Quijote de la Mancha, eta hamalau urte neuzkan. 1964an, hamabi urte nituela, erosi nuen nire lehen liburua nire diruarekin eta inork agindu gabe. Errioxara eramateko izan zen eta oraindik gordeta daukat etxean: Editorial Mateuk ateratako "El Lazarillo de Tormes" zen. Gogoan dut izugarri gustatu zitzaidala. Orduan hasi nintzen liburuak erosten. 1968ko irailean, hamasei urterekin (urriaren 20an egin nituen hamazazpi), joan nintzen unibertsitatera, (Iruñeako Universidad de Navarra deituriko horretara) literatura ikastera. Ordurako liburu mordoa neukan nire diruarekin erosita. Titulu ugari aipa nitzake hemen, baina bat besterik ez aipatzearren Miguel Angel Asturias (Nobel sariduna) idazlearen "El Señor Presidente" nobelak izugarritzko zirrara eragin zidan. Orduan ohartu nintzen liburu on bat idaztea gauza handia izan daitekeela.

IZ: *Gero, Filologia egin zenuen "Lenguas Románicas" sailean Iruñean. Garai hartan ba al zenuen euskararekiko eta euskal literaturarekiko kezkarik? Iruñeko giroak laguntzen al zuen horretan?*

JMI: Bai, euskaraz ere harrapatzen nuen guztia irakurtzen nuen, etxean zeuden liburuak eta abar. Kontua da, ordea, ez nuela zirrara eragingo zidan ezer apartekorik aurkitu tamalez. Unibertsitatean nengoela entzun nuen lehenengo aldiz Gabriel Arestiren aipamena. Eta orduan irakurri nituen bere lehen poemak. Gil de Biedma ere orduan hasi zen entzuten. Ez bata eta ez bestea, gogoratzen dudanez, ez zitzaidan gustatu, harroputz samarrak aurkitu nituen ene gusturako.

Iruñeko euskal giroa oso eskasa zen benetan. Nik ezagutu nituenen artean, iraultzaileenak ere (eta baita ETA inguruan mugitzen zirenak) ez ziren euskaraz mintzatzen. Gehienek ez zekiten. Unibertsitatean bertan aita Jose Migel Barandiaranek, astean bi egunetan, Euskal Kultura deitzen zen asig-natura bat ematen zuen. Hamar bat pertsona, ez gehiago, joaten ginen klase haletara. Haletako bat, gogoan dudanez, Patxi Zabaleta zen. Gehiegikeria izan liteke horrela hitz egitea, baina esan dezaket unibertsitateko bost urte haletan behin ere ez nuela euskaraz hitz egin inguruko jendearekin. Ez zen posible. Hori zen orduko giroa Iruñean. Eskerrak bitartean Tolosara etortzen nintzela aste bukaeretan. Orduan ezagutu nuen, eskerrak, ni bezalaxe literaturak jota bizi zen beste gazte bat, Bernardo Atxaga. Bera Bilbon zegoen "Económicas" ikasten eta handik etortzen zen. Hamazazpi urte genuen.

IZ: *Urte batzuk pasata, Bilbon, Pott Banda osatu zenuten Bernardo Atxagak, Manu Ertzillak, Jon Juaristik, Ruper Ordorikak, Joseba Sarrionandiak eta zeuk. Nola oroitzen duzu garai hura eta giro hura orain?*

JMI: Unibertsitateko ikasketak eta gero, soldadutza, amaitu ondoren, Bizkaia aldera joan nintzen. Guk seiok literatura maite genuen eta gainera, Jon Juaristi eta biok Institutuko literatura irakasleak ginen ordurako. Urteak joan dira eta oraindik ere, modu batera edo bestera, denok jarraitzen dugu literaturaren munduan murgilduta. Hor ikusten da proiektu hura ez zela izan momentuko kapritxo batek eragindako zerbait, barru-barrutik sortzen zitzaigun zerbait baizik.

- IZ: *Egia esan behar bada, izen handi eta potoloak ageri dira zuen banda horretan. Eraginik izan al zuen zugan eta taldeko beste kideengan Pott Banda hark?*
- JMI: *Astero biltzeak literaturaz hitz egiteko eta zenbait proiektu gauzatzeko, balio izan zigun, baita ere, elkarri animuak emateko, eta bidean aurrera egiteko. Baina batzuk taldea osatu baino lehen dedikatzen ginen jadanik literaturara eta taldea osatu ez bagenu ere berdin-berdin jarraituko genukeen, seguru nago, horretara emanda.*
- IZ: *Zure liburu konkretuetara etorri, zure gazte literaturako lehen obra, oker ez banago, "Zikoinen habian sartuko naiz" liburua da, 1986an idatzia. Gero beste zortzi obra daukazu gazteen sailean sar genitzakeenak 1998 arte. Urte horretan idazten hasten zara haur txikiagoentzat. Garai haietan gazteentzat idazten zuen autore bakarrenetako bat zinen zu, inor gutxi idazten baitzuen orduan gazteentzat. Gazte literaturak markatua sentitu izan al zara denbora horretan?*
- JMI: *Ez dakit "markatua" den hitzik zehatzena, baina esan neza ke kointzidentzia moduko bat izan dela. Urte horietan bizi izan bainaiz etxean haur txikiez inguratuta. Alaba eta seme gazteak etxean egunero ikusteak, seguru aski, zer ikusia izan bide du horretan. Baina egia esatekotan, ez da alde zuretik a propos erabakitako zerbait izan.*
- IZ: *Gustura sentitu al zara gazteen artean idazleak ikastetxeetan kanpainaren barruan eskoletara joan zarenean? Zer esaten zizuten gazteek? Asko animatu al zaituzte horrelako historiak idazten jarraitzeko?*
- JMI: *Oso eskertzekoa da idazle batentzat bere liburuen irakurleen erreakzioak ezagutzea. Gainera, kasu honetan, aurre-aurrean izaten dituzu eta momentuan jakinarazten dizute beren iritzia. Oso gustura sentitzen naiz halakoetan eta oso gustura jartzen naiz irakurleen aurrean. Askotan joaten naiz ikastetxeetara eta aspalditik, baita "Idazleak ikastetxeetan" kanpaina hasi baino lehenagotik ere. Urteak dira horrela nabilela.*
- IZ: *Gero, 1998an idazten duzu "Espaloiak biltzen" zure lehen haur literaturako liburua eta handik bi urtera idazten dituzu*

- "Marmokiñe", "Zak zikoina", "Ke gorria botatzen zuen tximinoa"... Haurrentzat idazterakoan gazteentzat idazterakoan bezain gustura sentitu al zara? Diferentziarik nabaritu al duzu gazteentzat idaztearen eta haurrentzat idaztearen artean?*
- JMI:** Ez dago diferentzia handiegirik baldin eta kontuan hartzen baduzu beti norentzat ari zaren idazten. Nik beti gustura idazten dut, bestalde. Inork ez nau behartzen ezertara. Gustura ez banaiz ari berehalaxe utzi egiten dut eta beste zerbaitekin hasten naiz. Beste kontu bat da, oso ezberdina, lanaren berezko zailtasuna, baina hori lanbidearekin dago lotuta ez gustuarekin.
- IZ:** *Aurrerago badituzu beste obra batzuk haurrentzat: "Ni ez naiz umea", "Pikondoaren ondoan", "Lagun mexikarra", "Ni ez noa berriz Lourdesera", "Amets baten barruko pilotu". Zu batxilergoko irakasle zarela kontuan izanik, berdin moldatzen al zara haur txikiagoentzat idazterakoan?*
- JM:** Berdin moldatzen naiz. Ez dut aparteko zailtasunik sumatzen.
- IZ:** *Azkenik, sarreran komentatu ditugun hirugarren multzoko obrak aipatzea falta zaigu. "Lehen amodioa Suedian", "Kaliforniako neskak", "Poloniako lautada izoztuak" eta "Azken urtea Lizeoan". Obra hauek landuagoak, mamitsuagoak direla esan dugu. Hala jotzen dituzu zuk zeuk ere?*
- JMI:** Bai, iritzi berekoa nauzu. Pertsonaia landuagoak dira, denbora-espazioari arreta berezia ematen zaio, istorio sendoa dago liburu bakoitzean. Gazteekin zuzenean konektatzeko idatziak daude.
- IZ:** *"Poloniako lautada izoztuak" liburuak bereziki maila oso altua hartzen du beste liburuen ondoan. Hemen hizkuntza ere oso landua da eta gaia jorratzeko era ere ez da oso erraza suertatuko gaurko gure gazteentzat. Hala ere nik uste dut apustua egiteak merezi duela. Zer moduzko harrera izan du liburu horrek gazteen artean eta irakasleen artean?*
- JMI:** Zubi bat da liburu hori, gazteak helduen mundu eta literaturarekin lotzeko egindakoa. Irakurtzen duten ikasle eta irakasleei izugarri gustatzen zaie. Gertatzen da sarrera oker samarra izan duela liburu horrek, "Gabonetako liburuak" deituriko

sail batean sartuta azaldu zelako. Baina oraindik bide luzea egin dezakeela liburu horrek uste dut, jendeak ezagutuko duen heinean.

IZ: *Haur eta Gazte Literaturako kritikoez zergatik aipatzen dituzte hain gutxi edo (hobeto esanda) zergatik isilpean uzten dituzte Iturraldearen obrak, milaka gazteren eta irakasle askoren bedeinkazioa eta estimua izan arren?*

JMI: Beraiei galdetu behar hori.

IZ: *Nola dago gaur gazteen artean irakurtzeko zaletasuna? Irakurtzen al dute gaurko gazteek?*

JMI: Gaur egungo gazteek irakurtzen dutela, orokorrean, esan daiteke. Baina hau esanda, bi nabardura egin behar dira: bat, behartuta irakurtzen dute. Eta bi, 16-17 urterekin utzi egiten diote irakurtzeari. Orduan, ematen diren datuak eta egindako inkestak engainagarriak suerta daitezke. Gazte batak nahi duelako (inork agindu edo behartu gabe) irakur dezan lortu behar da eta lortu behar da, baita ere, gazte horrek irakurtzen jarraitu dezan jadanik gazte ez denean, ikasketak utziko dituenean. Hori da lortu beharreko erronka. Oraindik oso urruti gaude eta horrela jarraitzekotan nekez lortuko da hori.

IZ: *Arazoa agian ez da gazteena bakarrik... Irakurtzen al du gaurko gizarteak?*

JMI: Gazteen egoera, helduenarekin konparatuta, marabila bat da. Euskal literaturak dituen irakurleez ari garela, gizartearen (helduen) egoera ezin penagarriagoa da. Urteak beharko dira horri buelta emateko, inoiz lortzen bada behintzat.

IZ: *Badirudi batzuetan eskolak irakurtzea betebeharrak gisa planteatu nahi duela. Nola ikusten duzu zuk arazoa? Zein izan liteke bidea?*

JMI: Ikasleak ikusi behar du irakasleak benetan gozatu, disfrutatu egiten duela liburuak irakurtzean; etengabe irakurtzen duela, ikasbide bat dela literatura, liburuak irakurtzea bizibide bat izan daitekeela... Hori ikasleak gelan ikasi behar du irakaslearengandik, sentitu egin behar du ikasleak irakasleak daukan liburuekiko pasio eta grina hori... Hori ez badu ikasleak nabaritzen irakasleak egindako beste guztia alferrik izan

daiteke. Tamalez halako irakasleak oso gutxitan aurkitzen ditu gaur egun ikasleak klasean.

IZ: *Zein motatako liburuak eskaintzen zaizkio gazteari? Nola-koak eskaini beharko litzaizkioke?*

JMI: Ikasleak bere gustuak, bere afizioak sendotu behar ditu liburu-
rueu laguntzaz. Irakasleak bitartekoak jarri beharko dizkio aukeran emanez hainbat liburu ikasleak bere bidea aurkitu dezan. Ez du behartuta irakurri beharko. Liburu bat hasi eta ez bazaio gustatzen utzi dezala eta har dezala beste bat, gustuko izango duena aurkitu arte. Jakina, horretarako irakasleak asko irakurri beharko du jakiteko zein liburu dago-
kion ikasle bakoitzari beharraren, mailaren eta gustuen ar-
bera. Lan oso zaila, benetan, irakaslearentzat, baina oso onuragarria eta esker bikainekoa.

IZ: *Badirudi zenbait kritikorentzat literatura eta arrakasta kontra-
jarriak daudela... Literaturak derrigorrez minoritarioa izan be-
har al du, lau iluminatuk ulertzen dutena bakarrik?*

JMI: Ez zaigu interesatzen batere zenbait kritikok uste dutena, seguru-
enik izango direlako juxtu kontrakoa pentsatzen du-
ten beste hainbeste kritiko. Literaturak ez du ezer izan be-
har, printzipioz behintzat, hain zuzen "askatasunaren errei-
nua" delako edo, zerbait izatekotan, behar lukeelako izan.
Dena dago ondo literaturaren munduan: irakurri, hori da
egin behar dena, ez dago besterik.

IZ: *Beste zerbait esan nahi zenuke?*

JMI: Ikasbide bat da literatura. Nik beti esaten dut nahiago dudala
irakurtzen duen norbaitekin egon, irakurtzen ez duen ba-
tekin baino. Hobe da jakitea ez jakitea baino. Hobe da ira-
kurtzea ez irakurtzea baino.